

Benkő Loránd a néprajzos szemével

Előjáróban meg kell állapítanom, hogy Benkő Loránd, a széles horizontú nyelvtudós munkássága olyan sok szálon kapcsolódott a néprajztudományhoz, hogy azok számbavétele egy rövid referátum keretében aligha lehetséges.

Első tudományos közleményei köztudottan a földrajzinév-kutatás témakörében születtek, és jól illeszkedtek SZABÓ T. ATTILÁNAK az erdélyi helynév-anyag összegyűjtésére irányuló programjába (IMRE 1991: 11). Nevezetes műve, A Nyárádmunte földrajzi nevei című monográfia két részben jelent meg, s természetesen elismerő recenziót kapott az Ethnographia hasábjain is (BENKŐ 1947, 1950; BALASSA 1948). Könyvismertetésében BALASSA IVÁN hangsúlyozta, hogy „Egy dolgozat értékét az is mutatja, ha minél több tudományág meríthet belőle [...] Benkő Loránd tanulmánya pedig nemcsak a nyelvészet, a településföldrajz-és történet számára nyújt adalékot, hanem a néprajz számára is.” Megjegyezte, hogy az etnográfusokat elsősorban a jelentéstani szempontú rendszerezés érdekli, például az olyan babonás és vallási hagyományokat tükröző földrajzi nevek, mint az *Ördöngőskút*, ahová a néphit szerint Szent György napkor a boszorkányok járnak, meg a *Szombatkút*, ahol egykor a szombatos hitre tért székelyek szoktak összegyűlni. Egyes helynevek (pl. a *Tatárlyuk*) a 16–17. századi tatár betörések emlékét őrzik, mások az agrárgazdaság, a határhasználat módjára világítanak rá (pl. *irtás, orotvány, pusztás, dűlő, forduló, nyíl, tag, telek* stb.).

A néprajz számára is hatalmas tömegű adatot tartalmazó nyelvatlaszok közül kiemelkedik A Magyar Nyelvjárások Atlasza (MNYA.) több kötetével és több száz térképlapjával. Anyagát egy mindössze nyolc tagot számláló munkaközösség gyűjtötte össze a terepen, zömmel még az 1950-es évek folyamán. Ebbe a fáradságos, sok utazást kívánó terepmunkába Benkő Loránd is bekapcsolódott, s természetesen ő gyűjtötte össze a kérdőív első részének anyagát 22 erdélyi kutatópontra. (Eredetileg 58 erdélyi kutatópontra tervezték a gyűjtést, de 1959-ig mindössze 22-n végezheték el ezt a munkát.) Benkő gyűjtött a magyar nyelvterület más vidékein is, összesen kb. 70 kutatópontra (IMRE 1991: 12), de a legizgalmasabb gyűjtőútját alighanem Moldvában tette, ahová Lőrincze Lajossal együtt érkezett 1952 decemberében. Utazással együtt csupán öt napot tölthettek Moldvában, ahol Klézse, Bogdánfalva, Lészped, Trunk mellett Szabófalvára is eljutottak Márton Gyula kolozsvári nyelvészprofesszor kíséretében. Erről a moldvai útról később Lőrincze Lajos és Benkő Loránd is megemlékezett. Mindkettőjüket mélyen megrendítette a moldvai magyarok szegénysége, elhagyatottsága. Benkő Loránd az erdélyitől eltérő táplálkozási szokások jellemző példáját is említi saját tapasztalatából. Mivel az étkezésük nehézkesen volt megoldható, Bogdánfalván vettek egy tyúkot, hogy tyúkhúslevessel javítsák fel egyhangú kosztolásukat. Csálódniuk kellett, mert a faluban ismeretlen fogalom volt ez a levesétel, és zöldség sem volt hozzá. Az ottani magyarok csupán egyetlen módon tudták a tyúkhúst

elkészíteni. *Gretárnak*, azaz roston megsütve fogyasztották (BENKŐ 1994: 303–304; LŐRINCZE 1991: 416, 418). Ez fontos néprajzi adalék!

Moldvához és a néprajzhoz egyaránt kapcsolódik Benkő Loránd két korai névtani munkája is. Az *Ethnographia* egyik 1948-as számában jelent meg MIKECS LÁSZLÓNAK A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása című könyvről szóló tartalmas ismertetése (BENKŐ 1948: 204–205). A *Codex Bandinust* GEGŐ ELEK ismertette először a magyar irodalomban 1838-ban. Ennek nyomán mind a *Codex*, mind GEGŐ könyve a csángó kultusz forrásává vált. A Bandinus-féle összeírás több mint ezer moldvai magyar személynevet tartalmaz. Ezeket MIKECS mind újraközölte, de elemezni nem tudta. Benkő Loránd mutatott rá, hogy a családnevek a 17. század derekán még éppen csak „megszilárduló félben” voltak. Ehhez tudni kell, hogy a kételemű személynévadás, azaz a családnév Magyarországon a kései középkorban (a 13. század vége és a 15. század eleje között) gyökeresedett meg (PALÁDI-KOVÁCS 2009: 138). Másik fontos megállapítása, hogy a régi moldvai magyarok névadása a maga becéző jellegével nagymértékben elüt a későbbi székely betelepülők „ragadványneves” névadásától. A két személynévtípus térbeni elkülönülésének határa a Tatros és a Tázló vonalában húzható meg, s ennek településtörténeti háttere van.

Benkő Loránd másik korai névtani munkája, A régi magyar személynévadás 1949-ben önálló műként, a Magyar Népkutatás Kézikönyve füzeteként, a Magyar Néptudományi Intézet kiadásában, GYÖRFFY GYÖRGY szerkesztésében jelent meg. Ennek az úttörő munkának a haszna a néprajzban és a történettudományban egyaránt kimutatható, de folytatása elsősorban a nyelvtudományban követhető nyomon, jórészt FEHÉRTÓI KATALIN munkássága révén (FEHÉRTÓI 1997).

A magyar nyelvjárások atlasza 1968-ban és 1970-ben megjelent köteteit természetesen a néprajzkutatók is nagy várakozással fogadták, hiszen a nyelvjárások beható ismerete nélkül a magyar nép történeti és táji tagolódása, a népi kultúra térségi változatai sem tanulmányozhatók kellő alapossággal. A nyelvátlasz egyik legnagyobb erényének a recenzens BALASSA IVÁN (1968) azt tartotta, hogy hatalmas anyagát mindössze nyolcan gyűjtötték, s közülük négyen-öten végezték a terepmunka zömét. Példák említésével érzékeltette az atlasz szótérképeinek néprajzi hasznát. Így a *szekér* és alkatrészeinek elnevezését bemutató 24 térképlap alapján azt a tanulságot vonta le, hogy a magyar szekér terminológiája az egész nyelvterületen meglehetősen egységes. Ugyanakkor felidézte BÁRCZI GÉZA 1955-ben tett önkritikus megjegyzését, miszerint „a munkálatok eddigi során elhanyagolódtak a néprajzi szempontok, a név és a tárgy összefüggése: a szókincsgyűjtés nem párosult rendszeres tárgykép-gyűjtéssel, noha újabb nyelvjárási gyűjtőmunkánkban ez a szempont már bizonyos idő óta kötelező. Ezeket a hiányosságokat a munkaközösség – ha másképpen nem – az ellenőrzés során pótolni fogja.” (BÁRCZI 1955: 43–44; idézi BALASSA 1969: 128.) BALASSA IVÁN felidézi a „Jaberg und Jud féle nyelvátlasz” példáját is, melynek mintegy melléktermékeként született meg PAUL SCHEUERMEIER könyve (*Bauernwerk in Italien, der italienischen und rätomanischen Schweiz* 1–2. 1943–1956), az európai etnológia egyik legfontosabb kézikönyve. Kritikai megjegyzéseit enyhítendő közli, hogy az ellenőrző gyűjtések során a magyar nyelvátlasz munkatársai is számos

rajzot, fényképet, feljegyzést készítettek, melyek „komoly néprajzi értéket képviselnek” (BALASSA 1969: 131).

Benkő Loránd az atlaszmunkálatokkal párhuzamosan az 1950-es és 60-as években elmélyülten foglalkozott a magyar nyelvjárások történetével is. 1957-ben egyetemi tankönyvként megjelent, s még számos kiadást megélt munkája, a Magyar nyelvjárástörténet – többek véleménye szerint – a magyar nyelv történetével foglalkozó stúdiumok egyik alapműve (IMRE 1991: 13). Ennek az akkor viszonylag új kutatási iránynak egyes kérdéseire a következő évtizedben is többször visszatért új módszerbeli lehetőségeket, a nyelvöldrajz történeti tanúságait, meg a nyelvjáráskutatás és a településtörténet összefüggéseit vizsgáló tanulmányaiban (BENKŐ 1961, 1967a, 1967b). A kupuszinai (bácskertes) magyarok, meg a Béga menti Magyaritbe népének származáshelyét nyelvjárási jelenségek egybevetésével állapította meg, s megjegyezte: „A nyelvtörténet kronológiai szempontból is nagybecsű adalékokat kaphat például a telepítések nyelvjárási jelenségeinek az »anyanyelvjárás« jelenségeivel való egybevetése révén” (BENKŐ 1967a: 31). Intelmét megfogadva sikerült később nekem is egy Karas menti magyar nyelvsziget, Udvarszállás (Dobričevo), népének eredeti lakóhelyét a helyszínen tisztáznom. BÁLINT SÁNDOR, hiányos forrásai nyomán, szegedi „kirajzásnak” vélte, és PENAVIN OLGÁNAK, meg VÖÖ ISTVÁNNAK sem volt a faluról érdemi ismerete. A terepen megtudtam, hogy az elődök többnyire (így a *Barna*, a *Virág* és a *Kucsera* nevű családok ősei) az 1830-40-es években főként Nógrád megyéből érkeztek. Az udvarszállási magyar közösség igen régies nyelvjárási szókinccsel rendelkezett, de az 1980-as években palócos hangzókat már nem mutatott. Folklorja, a helyi néphit és a népszokások köre viszont őrzött még palóc jellegzetességeket (PALÁDI-KOVÁCS 1991: 497, 502).

A Néprajzi Látóhatár örvidéki (burgenlandi) számában jelent meg Benkő Loránd emlékezetes tanulmánya Vázlat a Pinka felső vízgyűjtőjének településtörténetéhez címen (BENKŐ 2000). Ebben főként a víznevek és a települések nevének eredete és kronológiája alapján von le településtörténeti következtetéseket az egyes etnikumok: szlávok, németek, magyarok névadó szerepére és megtelepedésére vonatkozóan. Egyes szláv eredetű víznevekre (*Pinka*, *Lapincs*, *Darnó*) és a *Szabar* helységnévre utalva felteszi, hogy már a magyar honfoglalás előtt élhettek e vidéken kisebb szláv szórványok. Egyes bajor-osztrák oklevelek tanúsága szerint korai német helységnevek a Pinka-völgy felső részén fordultak elő már a frank uralom idején. Korai magyar víznevek és helynevek, mint a *Szék*, a *Nádasd* és a patak menti helységek nevei, a *Füzes-patak* (*Gyepűfüzes*, *Egyházásfüzes*) és a *Mogyorós-patak*, a Csík (az Ösztörmény, ma Strém) alsó szakaszán s a pataknevek bizonyítják a magyar névadást a 11. században. A települések részint a magyar gyepűvédelem, részint a Vasverőszék, a Vashegy védelme érdekében születtek. Az őrfalvak telepítése feltehetőleg a 12. század közepén történt, jórészt a nyugati székelységből szerveződött gyepűvédelmi csoportokból. *Erősd*, *Incéd* és más *-d* képzős helynevek, miként az *-i* képzős *Jobbágyi* és társai a tatárjárás előtt, a 13. században keletkeztek. Ennek a dolgozatnak a jelentőségét növeli, hogy KOVÁCS MÁRTON 1942-ben megjelent könyve, A felsőöri magyar népsziget, meglehetősen régen íródott, és nem érvényesített nyelvészeti szempontokat. GYÖRFFY

GYÖRGYnek Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza pedig csupán az Ny betűig (Nyitra megyéig) jutott el a megyék ábécérendjében, s ki tudja, eljut-e valaha a V betűig, azaz Vas megyéig.

Nem kétséges, hogy Benkőnek a Pinka-vidék és népei korai évszázadait megvilágító tanulmánya jelentősen elmélyíti a nyugati magyar nyelv- és néptérlet történeti ismeretét. Szilárd alapot teremt a Felső-Órség népnyelvének és néphagyományainak történeti vizsgálataihoz, a főként IMRE SAMU nevéhez kapcsolódó dialektológiai irodalom és a többiek (pl. GAÁL KÁROLY, SIMON FERENC, BARSÍ ERNŐ) által megörökített magyar néphagyományok történeti hátterének értelmezéséhez is.

Benkő Loránd folyamatosan szakmai és erkölcsi támogatást nyújtott a szomszédos országokban élő, dolgozó magyar nyelvészek, néprajzosok munkájához. Egyik példaként említhető erre az egykori Jugoszláviában, az újvidéki egyetemen tanító Penavin Olga, aki Debrecenben Borsy Olgaként született, és Csűry-tanítványként végezte egyetemi tanulmányait. A kiváló tanárnőt 1996 októberében, nyolcvanadik születésnapján köszöntötték az újvidéki egyetemen, s az ünnepségre Budapestről Benkő Loránd is odautazott, hogy a Magyar Nyelvtudományi Társaság s minden magyar nyelvész nevében köszöntse. Az ünnepelt munkásságát méltató beszédét közölte a Magyar Nyelv 1997. évi első száma, ami aztán megjelent BENKŐ Magyar nyelvteszt a XX. században című gyűjteményes kötetében is (2010: 221–229). Pontosan látta, hogy Penavin Olga a magyar tájnyelvi kutatás legkiemelkedőbb egyéniségei közé tartozik, s a magyar nyelvjáráskutatásnak meg a magyar néprajzi stúdiumoknak nagy szerencséje, hogy a tanárnőt sorsa olyan vidékre vitte el, ahol nagyon sok elvégzetlen feladat várta. A peremnyelvjárások vizsgálatában Kórogy és Szlavónia, a Drávaszög, a Muravidék, Bácska és a Bánát, az al-dunai székelység népnyelvét Penavin Olga és tanítványai kutatták először nyelvészeti felkészültséggel, majd tették közzé eredményeiket nyelvjárási atlaszok és szótárak formájában. Mi is úgy látjuk, hogy a Szlavóniai (kórogyi) szótár a magyar tájszótár-irodalom egyik kiemelkedő darabja. Hiszen a szóhasználat néprajzi háttéréről, anyagi és szellemi művelődési vonatkozásairól, tárgy-történeti és folklorisztikai kapcsolatairól is szól. Gyakran él népnyelvi szövegrészek idézésével és tárgyrajzok, fényképek mellékelésével. A Tanárnő művei közül Benkő kiemelten szól a 3000 tájszót tartalmazó al-dunai Székely szójegyzék kötetéről, s nyomatékosan említi a Jugoszláviai magyar népmesék két kötetét is. Ezzel minden magyar folklorista messzemenően egyetért! Csak a sietség okozhatta, hogy kimaradt a méltatásból PENAVIN OLGA egyik legfontosabb műve, A szerémségi magyar szigetek nyelve (1972), ami BENKŐ LORÁND szerkesztésében, a Nyelvtudományi Értekezések sorozatában jelent meg.

Mindezt csak azért teszem szóvá, mert a Szerémség 20. századi, mintegy 5000 főt számláló magyarsága a legkevésbé kutatott magyar népcsoportok egyike. A hazai etnográfusok, így GUNDA BÉLA, ÉGETŐ MELINDA, s nyomukban azóta többen is, PENAVIN OLGA tanulmánya nyomán merészkedtek el Maradék, Nyékinca, Herkóca stb. magyarjaihoz, s végeztek körükben néprajzi gyűjtéseket.

Hosszas méltatást kívánna a TESz., A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára 1–3. kötetének (1967–1976) a történeti néprajz hazai fejlődésében játszott

szerepe. Az MTA Nyelvtudományi Intézete, valamint és az ELTE Magyar Nyelvtörténeti és Nyelvjárástani Tanszéke égisze alatt született műnek a főszerkesztő BENKŐ LORÁND, a két szerkesztő (KISS LAJOS és PAPP LÁSZLÓ), meg a szócikkíró nyolc kiváló munkatárs és az általános lektor BÁRCZI GÉZA mellett további tizenöt munkatársa és tizenkét lektora volt. A magyar nyelvtudomány kollektív eredményét később még betetőzték az Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen (EWUng.) kötetei és regisztere (1993–1997). Az Ethnographia már a TESz. első kötetéről értő ismertetést közölt KÓSA LÁSZLÓ tollából. KÓSA felfigyelt arra, hogy a TESz. az etimológiai szótárak módszerétől eltérően nem a hangtani, hanem „inkább alaktani, jelentéstani, tárgyi, művelődéstörténeti, néprajzi vonatkozások előadására törekszik” (KÓSA 1968: 128). Felfigyelt arra is, hogy a szótár készítői nagy gondot fordítottak a magyar nyelv eredeti, saját elemeinek felderítésére, az ősi örökség, valamint a belső keletkezésű szavak és szócsaládok megragadására.

A TESz. jelentőségét a magyar nyelv és kultúra történetének megvilágításában nehéz lenne túlbecsülni. Magam is fejtegettem, hogy a diakrón szemléltető néprajzi és folklorisztikai kutatás elképzelhetetlen a nyelvtörténet és kivált a szótörténet mankója nélkül (PALÁDI-KOVÁCS 2005: 18; I. még KISS 2020). Az írott források hiányával jellemezhető őstörténeti korokban és a honfoglalás korában a régészeti, ikonográfiai, összehasonlító néprajzi adalékok sem értelmezhetők a nyelvtörténet eredményei nélkül. Nem tartom túlzásnak IMRE SAMU 1991-ben a TESz.-ről tett megállapítását, melyet érdemes idéznünk: „ha Benkő Loránd a magyar nyelvtudományban semmi egyéb érdemlegeset nem alkotott volna, ez az ő főszerkesztői irányításával elkészült mű, amelyet [...] elsősorban az ő neve fémjelez a hazai és nemzetközi szakkörökben, egymaga is előkelő helyet biztosítana számára a magyar nyelvtudomány történetében” (IMRE 1991: 17). Azon túl, hogy a szótár koncepciójának kialakításában és a munkatársak összeválogatásában meghatározó szerepe volt, elévülhetetlen érdemei voltak abban, hogy a szótár alig másfél évtized alatt elkészült, megjelent.

Biztonsággal állíthatom, hogy a TESz. az utóbbi három-négy évtizedben a magyar népi műveltség különböző részlegeinek történeti alakulásával foglalkozó szakmunkák legtöbbször idézett publikációi közé tartozott. A TESz. a korábbi szótörténeti művekkel és az Erdélyi Magyar Szótörténeti Tárral együtt nagyot lendített a történeti irányultságú néprajzi kutatásokon is. Ezek nélkül talán bele sem mertünk volna vágni a nyolckötetes Magyar néprajz I/2. A magyar népi műveltség korszakai címet viselő kötetének munkálataiba. (PALÁDI-KOVÁCS főszerk. 2009).

Arról, hogy mi teszi a néprajzot és a nyelvtudományt testvértudományokká, Benkő Loránd a következőket írta: 1. a sok érintkező téma, 2. a közelálló szemlélet és módszer, 3. a nemzeti tudományok keretében való szoros egybetartozás, 4. a baráti együttműködés (BENKŐ 1991: 119; idézi KISS 2020: 51). Úgy gondolta, hogy a nyelvtudománynak a népnyelvvel foglalkozó ága és a néptudománynak különösen az anyagi kultúrával, a tárgyakkal foglalkozó stúdiuma áll közel egymáshoz, egészíti ki egymást. Tudjuk jól, hogy ez a felismerés a nemzetközi tudományosságban is korán megfogalmazódott. Elegendő arra utalnunk, hogy a Wörter und Sachen elvét valló romanista nyelvészek (RUDOLF MERINGER, HUGO SCHUCHARDT és társaik) követelték a népi tárgyak és tárgynevek együttes gyűjtését,

és 1904-ben felvetették, hogy minden neolatin nyelvű országban alapítsanak legalább egy-egy néprajzi múzeumot (MÁTÉ 1997: 148–149).

Benkő Loránd – Mészöly Gedeonhoz, Szabó T. Attilához, Németh Gyulához hasonlóan – személyében is évtizedeken át összekapcsolta a két tudományszakot. Hosszú évtizedeken át belföldi tiszteleti tagja volt a Magyar Néprajzi Társaságnak. Barátságot ápolt az etnográfia vezető tudósaival, Tálasi Istvánnal, Gunda Bélával, Balassa Ivánnal, úgy is, mint a testvér Néprajzi Társaság vezetőivel, akadémiai képviselőivel (VÉGH 1972: 242–246; PALÁDI-KOVÁCS 2005, 2012). Kevesen tudják, hogy Benkő Loránd figyelmet szentelt a néprajz szakmai utánpótlásának is. Támogatására különösen az Ortutay halálát (1978-at) követő években volt szakunknak nagy szüksége. Szorgalmazta a nála jóval fiatalabb etnográfusok akadémiai doktori minősítését, többünk esetében bíráló bizottsági tagságot is vállalt. Akadémiai levelező és rendes tagi, illetve akadémiai külső tagi ajánlásokat írt alá, sőt olykor kezdeményezett is. Az MTA Könyv- és Folyóirat-kiadó Bizottsága elnökeként támogatta a szakunk számára fontos folyóiratok, gyűjteményes alapművek megjelentetését. Nem lehetünk neki eléggé hálásak a kapott támogatásért.

Kulcsszók: Benkő Loránd, etimológiai szótár, nyelvföldrajz, települések és etnikai csoportok története, történeti dialektológia, történeti névtan.

Hivatkozott irodalom

- BALASSA IVÁN 1948. Benkő Loránd: A Nyárádmunte földrajzinevei. Budapest, 1947. *Ethnographia* 59: 206–207.
- BALASSA IVÁN 1968. A Magyar Nyelvjárások Atlasza I. 1–192. térképlap. *Ethnographia* 80: 127–131.
- BÁRCZI GÉZA 1955. A magyar nyelvatlaszkutatás története. In: BÁRCZI GÉZA szerk., *A Magyar Nyelvatlasz munkamódszere*. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1947. *A Nyárádmunte földrajzinevei*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 74. Magyar Nyelvtudományi Társaság, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1948. Mikecs László: A moldvai katolikusok 1646–47. évi összeírása. *Ethnographia* 59: 204–205.
- BENKŐ LORÁND 1949. *A régi magyar személynévadás*. Különnyomat A Magyar Népkutatás Kézikönyvéből. Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1950. *A Nyárádmunte földrajzinevei. Adattár*. A Debreceni Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 30. Debreceni Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézet, Debrecen.
- BENKŐ LORÁND 1957. *Magyar nyelvjárástörténet*. Tankönyvkiadó, Budapest.
- BENKŐ LORÁND 1961. Új módszerbeli lehetőségek a magyar nyelvjárástörténeti vizsgálatokban. *Magyar Nyelv* 57: 401–413.
- BENKŐ LORÁND 1967a. A nyelvföldrajz történeti tanúságai. *Az MTA Nyelv- és Irodalomtudományok Osztályának Közleményei* 24: 29–48.
- BENKŐ LORÁND 1967b. Nyelvjáráskutatás és településtörténet. *Magyar Nyelvőr* 91: 455–464.

- BENKŐ LORÁND 1994. Emlékek első moldvai utamról. Adalékok a magyar nyelvatlasz történetéhez. *Néprajzi Látóhatár* 3/1–2: 299–306.
- BENKŐ LORÁND 2000. Vázlat a Pinka felső vízgyűjtőjének településtörténetéhez. *Néprajzi Látóhatár* 9/3–4: 61–69.
- BENKŐ LORÁND 2010. *Magyar nyelvtudósok a XX. században. Méltatások, emlékezések.* Argumentum Kiadó, Budapest.
- EWUng. = *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* 1–2. Hrsg. BENKŐ, LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1993–1995. + *Register.* Akadémiai Kiadó, Budapest, 1997.
- FEHÉRTŐI KATALIN 1997. Eltérő nézetek legrégebbi személyneveink eredetéről. In: KOVÁCS LÁSZLÓ – VESZPRÉMY LÁSZLÓ szerk., *Honfoglalás és nyelvészet. A honfoglalásról sok szemmel* 3. Balassi Kiadó, Budapest. 235–246.
- HAJDÚ MIHÁLY – KISS JENŐ szerk. 1991. *Emlékkönyv Benkő Loránd hetvenedik születésnapjára.* ELTE, Budapest.
- IMRE SAMU 1991. Egy fél évszázad a magyar nyelvtudomány szolgálatában. In: HAJDÚ–KISS szerk. 1991: 9–26.
- KISS JENŐ 2020. Százharminc éves a Magyar Néprajzi Társaság. Néprajz és nyelvtudomány. *Néprajzi Hírek* 49: 51–53.
- KÓSA LÁSZLÓ 1968. A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára I. Budapest 1967. 1142 lap. *Ethnographia* 79: 128–129.
- LŐRINCZE LAJOS 1991. Zágon felé. In: HAJDÚ–KISS szerk. 1991: 415–419.
- MNyA. = *A magyar nyelvjárások atlasza* 1–6. Szerk. DEME LÁSZLÓ – IMRE SAMU. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1968–1977.
- MÁTÉ JAKAB 1997. *A 19. századi nyelvtudomány rövid története.* Nemzeti Tankönyvkiadó, Budapest.
- PALÁDI-KOVÁCS ATTILA 1991. Magyar nyelvsziget a Karas mentén (Jugoszláviában). In: HAJDÚ–KISS szerk. 1991: 497–502.
- PALÁDI-KOVÁCS ATTILA 2005. A 100 éves Magyar Nyelvtudományi Társaság köszöntése a Magyar Néprajzi Társaság nevében. *Magyar Nyelv* 101: 17–18.
- PALÁDI-KOVÁCS ATTILA 2009. A köznépi társadalom élete (11–15. század). In: PALÁDI-KOVÁCS ATTILA főszerk., *Magyar Néprajz I. 2. Táj, nép, történelem. A magyar népi műveltség korszakai.* Akadémiai Kiadó, Budapest. 137–145.
- PALÁDI-KOVÁCS ATTILA főszerk. 2009. *Magyar Néprajz I. 2. Táj, nép, történelem. A magyar népi műveltség korszakai.* Akadémiai Kiadó, Budapest.
- PALÁDI-KOVÁCS ATTILA 2012. Benkő Loránd emlékezete. *Néprajzi Hírek* 41: 56–58.
- PENAVIN OLGA 1972. *A szerémségi magyar szigetek nyelve.* Nyelvtudományi Értekezések 79. Akadémiai Kiadó, Budapest.
- SCHEUERMEIER, PAUL 1943–1956. *Bauernwerk in Italien, der italienischen und rätoromanischen Schweiz* 1–2. E. Rentsch, Erlenbach–Zürich.
- TESz. = *A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára* 1–3. Főszerk. BENKŐ LORÁND. Akadémiai Kiadó, Budapest, 1967–1976.
- VÉGH JÓZSEF 1972. A magyarországi néprajz és a nyelvtudomány. In: TELEGDY ZSIGMOND – SZÉPE GYÖRGY szerk., *Nyelv és társadalom. Általános Nyelvészeti Tanulmányok* 8: 229–248.

Loránd Benkő's oeuvre from an ethnographical point of view

Loránd Benkő first and foremost was an eminent scholar of Hungarian language. His first publications discussed the problems of toponyms and linguistic geography. As a university professor and as a member of the academic team working on the *Atlas of Hungarian Dialects*, he familiarised himself with various dialects of the Carpathian Basin and Moldavia (Romania) during years of field-work. Loránd Benkő summarised the historical lessons and research objectives of linguistic geography. He wrote a university textbook on historical dialectology. He also published a pioneer monograph on early Hungarian proper names, and pointed out the emergence of two-unit proper names and family names in the late medieval period (from the end of the 13th century to the 15th century). Based on the research methods of onomastics studying and systematising the etymology and typology of place names, and taking data of historical dialectology into consideration, he explored the phases of the settlement of the Székely people in Transylvania and the history of the Moldavian Csángó groups. He also analysed with these research methods the history of settlements and ethnic groups in the region of the river Pinka (nowadays a province in Burgenland, Austria). Loránd Benkő played an important role in the organisation and supervision of the compilation of two etymological dictionaries: *Historical-Etymological Dictionary of Hungarian Language* (in Hungarian, 3 volumes, 1967–1976) and *Etymologisches Wörterbuch des Ungarischen* (2 volumes, 1993–1996). His works provide a solid basis for the study of the history of Hungarian folk culture as well. As a teacher and organizer of scholarly research, Loránd Benkő made a long-lasting impact on a number of related academic disciplines within humanities. He was also a good friend of Hungarian ethnography.

Keywords: Loránd Benkő, etymological dictionary, historical dialectology, historical onomatology, history of settlements and ethnic groups, linguistic geography.

PALÁDI-KOVÁCS ATTILA
ELKH BTK Néprajztudományi Intézet